

Trojruža '98 Jánovi Uličianskemu

Ján Uličiansky je dnes už významnou osobnosťou slovenskej kultúry, pôsobiacej vo sfére literárnej, dramatickej, rozhlasovej i televíznej tvorby. Tento naslovovzatý rozprávkár sa nadobro zapísal do análov detskej literatúry prácami, ktoré boli často prelomové a otvárali nové smery v detskej literatúre či dráme.

Na začiatku jeho tvorivej dráhy bolo bábkové divadlo. Počas pôsobenia v košickom bábkovom divadle napísal viacero bábkových hier, ale do literárneho povedomia sa dostal prostredníctvom prozaickej tvorby, rozhlasových hier a televíznych seriálov. Je zaujímavé, že už prvé práce J. Uličianskeho vyvolali záujem kritiky, ale aj samotného rozhlasu. Ako sám priznáva v rozhovore pre Bibianu, za svoj rozhlasový štart ďakuje skúsenej dramaturgičke E. Drugovej, ktorá vytušila, že do slovenskej rozhlasovej drámy vstupuje talentovaný autor a neskôr aj spolupracovník Slovenského rozhlasu. Podobne to bolo s prozaickou tvorbou J. Uličianskeho. Literárny kritik J. Noge ho v súvislosti s knihou Adelka Zvončeková (a to sa píše iba rok 1981) zaraďuje medzi významných slovenských autorov zarovno s P. Glockom, D. Dušekom a D. Hevierom.

V čom teda spočíva čaro Uličianskeho prózy i drámy pre deti? Nemožno povedať, že v oblasti témy priniesol niečo mimoriadne objavné. A predsa sú jeho príbehy iné ako u jeho súputníkov. J. Uličiansky má zvláštnu schopnosť dávať známe veci, predmety, pocity, zážitky, osoby do nových vzťahov a súvislostí, spája naoko nespájateľné, čo dokáže vyčariť nové fluidum, novú atmosféru, nový čitateľský zážitok. Upozorňuje detského príjemcu na veci známe, ktoré ho obklopujú a učí ho pozerat' sa na ne iným pohľadom. Jeho čitateľ sa mení na objavovateľa, na spolutvorcu, prežíva s ním nové príbehy, ktoré sa veľmi podobajú skutočnosti, ale predsa sú iné. A to všetko preto, povedané slovami F. Miku, že výmysel je zasadený do reálneho rámca. Reálne sú kocky v hre Golego, škôlkari v knihe Ema má Emu, či kúpeľné prostredie v príbehu o veveričke Veverke. Treba iba privrieť oči a kocky prehovoria, deti plávajú na mori, obdivujú módny salón, menia sa na princov a princezné. Všetko je dovolené, ale nie bezbrehé. Všetko má zmysel, všetko je na správnom mieste a smeruje ku konkrétnemu posolstvu.

Uličiansky vo svojich knihách oslovuje deti, ale aj dospelých. Tzv. druhý plán jeho diel ponúka šancu dospelému čitateľovi vrátiť sa do minulosti a cez prizmu vlastných zážitkov, ale pretavených do umeleckej podoby vidieť a hodnotiť konanie a názory vlastných detí. V rozhlasových hrách pre deti (Väčšia polovica lásky a Krtko) priamo upozorňuje na citovú sféru detí pred obdobím dospievania, keď veľmi citlivo reagujú na nespravodlivosť, nezáujem o ich problémy, na všetky prejavy necitlivosti. No nikdy to nie je vyjadrené transparentne, priamočiaro, poučajúco, tváriac sa pritom neomylné a nespochybniteľne. V Uličianskeho hrách sa všetko deje cez príbeh, detskú postavu, ktorá aktívne prežíva všetko, čo sa v jej blízkosti odohráva. A sú to opäť iba obyčajné veci: nehody medzi rodičmi, nezáujem o deti, príkoria rozličného druhu, absencia priateľstva, lásky, porozumenia. Aj preto sú všetky Uličianskeho práce bez výnimky naplnené pochopením detskej duše, detských túžob, detských starostí. Im sa podriaďujú postavy, príbehy, teda samotný autorský zámer.

Humanistický tón, ktorý zaznieva v Uličianskeho texte a slovesné majstrovstvo, spočívajúce nielen v metaforike, ale aj v hravom využívaní slovného bohatstva, to všetko vynieslo autorovi viacero ocenení, počnúc literárnymi, vydavateľskými cenami, až po víťazstvá na bábkarských a rozhlasových festivaloch. Rozhlasová rozprávka Tik Tak získala dokonca medzinárodné ocenenie - v roku 1977 prvú cenu na festivale OIRT a za knihu Snehuliacke ostrovy bol zapísaný do čestnej listiny IBBY. V súčasnosti zastáva post predsedu Slovenskej sekcie IBBY, ba na 24. kongrese tejto organizácie v Seville bol J. Uličiansky zvolený do 10-člennej Exekutívy IBBY jako jediný reprezentant krajín bývalého východného bloku.

Pri vyratúvaní tvorivých zámerov J. Uličianskeho by sme nemali obísť ani jeho dramatisácie, detské televízne seriály, divadelnú tvorbu pre dospelých, ktorá vyvolala vzrušené reakcie kritiky. A to sme ešte nespomenuli pôsobenie v rozhlase, kde na poste dramaturga hier pre mládež reprezentuje najprogressívnejšie smerovanie slovenskej rozhlasovej hry nielen na báze autorskej, ale aj realizačnej. Pomaly už 30 titulov pôvodnej rozhlasovej a prozaickej tvorby pre deti, všestranné pôsobenie v kultúrnej sfére, ale predovšetkým humánnu postoj k detskému čitateľovi zaručujú, že cena za detskú literatúru Trojruža '98 sa dostáva do správnych rúk.

Marta Žilková